

ZAPISNIK

sa 11. sjednice Odbora za rodnu ravnopravnost Skupštine Crne Gore, održane 25 oktobra i 2. novembra 2021. godine

Sjednica je počela u 10 sati.

Sjednici je predsjedavala Božena Jelušić, predsjednica Odbora.

Sjednici su prisustvovali članovi/ce Odbora: Danijela Đurović, Zdenka Popović, Dragica Sekulić, Bogdan Fatić, Jelena Božović, Tamara Vujović i Aleksandra Vuković.

Saglasno članu 65 stav 2 Poslovnika Skupštine, odsutnog člana Abaza Dizdarevića zamijenila je poslanica Daliborka Pejović.

Sjednici nijesu prisustvovali članovi/ce Odbora: Radoš Zečević, Maksim Vučinić, Vesna Pavićević i Suzana Pribilović.

Predsjednica je podsjetila da je Odbor na 10. sjednici, održanoj 14. oktobra, jednoglasno odlučio da se održi konsultativno saslušanje na temu „Rodno odgovorno budžetiranje“. U cilju prikupljanja potrebnih informacija i stručnih mišljenja Odbor je, na konsultativno saslušanje pozvao: mr Milojka Spajića, ministra finansija i socijalnog staranja, mr Jakova Milatovića, ministra ekonomskog razvoja, mr Aleksandra Stijovića, ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, prof.dr Vesnu Bratić, ministarku prosvjete, nauke, kulture i sprot a i dr Jelenu Borovinić Bojović, ministarku zdravlja.

Od pet pozvanih ministara pozivu da prisustvuje sjednici odazvao se mr Aleksandar Stijović, ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede.

Saglasno članu 67 stav 3 Poslovnika Skupštine, predsjednica je obaviještena da, zbog ranije preuzetih obaveza, nijesu u mogućnosti da sjednici prisustvuju: ministar finansija i socijalnog staranja mr Milojko Spajić, kojeg će zamijeniti generalni direktor za državni budžet Bojan Paunović, ministar ekonomskog razvoja Jakov Milatović, kojeg će zamijeniti v.d. direktorica za unaprjeđenje konkurentnosti Olivera Vukajlović, ministarka prosvjete, nauke, kulture i sporta prof.dr Vesna Bratić, koju će zamijeniti sekretarka Ministarstva Jovana Ostojić i dr Jelena Borovinić Bojović, ministarka zdravlja, koju će zamijeniti državna sekretarka mr Anka Vukićević.

Odboru je zahtjev da prisustvuju sjednici uputilo Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore, i sjednici prisustvuju Anđela Radovanović, programska menadžerka Udruženja i Tijana Malović, asistentkinja.

Rad sjednice pratili su i predstavnici medija.

Član Odbora Bogdan Fatić, uz podsjećanje da je Odluka o konsultativnom saslušanju donijeta jednoglasno i konstatujući da se od pet pozvanih ministara pozivu odazvao samo ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede mr Aleksandar Stijović, iskazao je negodovanje što nedolaskom ministara nije uvažen Odbor, kao ni Skupština kao krovna institucija zakonodavne vlasti u Crnoj Gori. Polazeći od navedenog, zatražio je da se sjednica odgodi dok se ne steknu neophodni uslovi odnosno dok ne dođu ministri koji su pozvani na konsultativno saslušanje.

Predsjednica Odbora Božena Jelušić, iskazujući razumijevanje za navedene razloge, mišljenja je da zbog odgovornosti prema građanima, uprkos opstrukcijama, treba nastaviti rad sjednice, jer predlog budžeta za narednu godinu je u pripremi i Odbor treba da dâ odgovarajuće impute pojedinim budžetskim jedinicama.

Većinom glasova nije prihvaćen predlog da se odgodi sjednica.

Članica Odbora Zdenka Popović, uz uvažavanje navedenih razloga za odgađanje sjednice, mišljenja je da, zbog dosadašnje dobre prakse u radu Odbora, treba započeti konsultativno saslušanje ministra poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i predstavnika/ca nadležnih ministarstava, kako bi dobili informacije o započetim aktivnostima po pitanju rodno odgovornog budžetiranja. Ukoliko se ne dobiju potpune informacije, treba zakazati još jedno konsultativno saslušanje ministara koji ne prisustvuju ovoj sjednici, a dužni su da se odazovu pozivu.

Pitanje rada sjednice koje je problematizovano zbog nedolaska ministara komentarisale su: poslanica Daliborka Pejović i članice Odbora Danijela Đurović i Dragica Sekulić.

Poslanica Daliborka Pejović, je mišljenja da će tema konsultativnog saslušanja dobiti svoj pravi puni smisao kada i predstavnici Vlade pokažu interesovanje za ovo vrlo važno pitanje.

Članica Odbora Danijela Đurović, saopštila je da, ukoliko je proceduralno moguće, treba započeti sjednicu, ispoštovati dolazak ministra mr Aleksandra Stijovića i predstavnike/ce nadležnih ministarstava i dogovoriti nastavak ove sjednice na koju bi ponovo bili pozvani ministri.

Članica Odbora Dragica Sekulić, saopštila je, između ostalog, da će član/ice Odbora iz opozicije saslušati predstavnicu Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore i nakon toga napustiti sjednicu.

Predsjednica Odbora Božena Jelušić, konstatovala je da je postignut konsenzus da sjednica započne i dala kratak uvod ka čemu je ovo konsultativno saslušanje usmjereno. Da bi se formiralo rodno odgovorno budžetiranje potrebna su tri aspekta: potrebno je rodno znanje, znanje pravljenja budžeta i specifično znanje za onu oblast u kojoj se određena mjera ili program donosi. Ono što je za Odbor bilo jedno od pitanja je - da li su ministarstva ojačana u domenu rodni znanja i do koje mjere ta rodna znanja koja kasnije imaju i svoje aspekte ako su npr. u pitanju žene sa invaliditetom, moraju da daju adekvatne impute šta se određenom alokacijom sredstava želi postići. Postavljena su sljedeća pitanja: Da li su sastavi radnih grupa koje su pravile rodno odgovorne segmente budžeta u svim oblastima imale ravnopravno učešće žena i muškaraca. Da li su u proces donošenja tih programa bile uključene osobe koje imaju odgovarajuća znanja kako u specifičnoj oblasti tako i u oblasti rodne ravnopravnosti. Da li se iz perspektive rodne ravnopravnosti razmatralo sve što se u tom budžetu donosi. Da li su podaci, sa kojima se raspolagalo da bi se donijela odluka o alokaciji sredstava, bili razvrstani i po polu. Da li je postojala određena rodna statistika koja je mogla ukazati na nejednakost koju određena alokacija pravi u odnosu na žene i u odnosu na muškarce. Da li su ti podaci bili razvrstani teritorijalno, da li su bili razvrstani po uzrastu i godinama i po socijalnom statusu. Činjenica je da sve žene ne trpe jednako problem određenih zakonskih rješenja. Da li su podaci iskazani kvantitativno ili kvalitativno. Da li su u procesu donošenja tih programa bile uključene osobe krajnji korisnici i njihovi predstavnici, kako bi se sagledali njihovi problemi. Da li postoji određeni set mjera, jer nemoguće je očekivati da se u transformaciji od uobičajenog budžeta ka rodno odgovornom budžetu riješe sve programske stavke, i ako postoji set mjera u kojim oblastima je započeo rad na njihovoj primjeni. Predsjednica je naglasila da su žene najviše diskriminisane u oblasti finansija i da je budžet instrument, između ostalog i za postizanje rodne ravnopravnosti

Programska menadžerka Udruženja mladih sa hendikepom Andela Radovanović, saopštila je da je pitanje rodno odgovornog budžetiranja pitanje koje se tiče svake žene u Crnoj Gori, a posebno žena koje su posebno ugrožene i marginalizovane i da se planiranjem budžeta moraju definisati specifične mjere koje će imati za cilj aktivnosti za postizanje njihove jednakosti. Naglasila je da u politikama rodne ravnopravnosti, kao i u politikama invalidnosti, pitanja žena sa invaliditetom nijesu adekvatno prepoznata. To je konstatovao i Komitet UN za prava osoba sa invaliditetom 2017.godine i u svojim zaključnim razmatranjima je dao preporuke da se planiraju mjere za uključivanje žena sa invaliditetom što, između ostalog, uključuje i planiranje budžetskih sredstava kojima će se uključivati žene sa invaliditetom na adekvatan način i kojima će se promovisati njihova prava. Tokom diskusije, istakla je podatke sadržane u Analizi rodno odgovornog budžetiranja. Analizirani su projekti i programi u oblastima rodne ravnopravnosti, zaštite od diskriminacije i promocije prava osoba s invaliditetom, pristupa pravdi i zaštite žena od nasilja u periodu od 2018. do 2020.godine. Analiza javnih poziva za finansiranje projekata i programa u oblasti rodne ravnopravnosti pokazuje da žene sa invaliditetom nijesu bile prepoznate kao ciljna grupa u javnom pozivu. Situacija je slična i u javnom pozivu za zaštitu lica s invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti, raspisanom od strane tadašnjeg Ministarstva za ljudska i manjinska prava, u kome se žene s invaliditetom takođe ne prepoznaju kao ciljna grupa. Ista je situacija i u pozivima u oblasti pristupa pravdi, ali i zaštite lica sa invaliditetom (konkurs koji je raspisivalo Ministarstvo rada i socijalnog staranja), kao i u oblasti zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u porodici. *U projektima u oblasti rodne ravnopravnosti* u ovom periodu finansiran je 51 projekat. Iz spiska odobrenih projekata, od ukupnog

broja, na žene s invaliditetom odnosi se samo jedan, odobren u 2020. godini. *Kada su u pitanju projekti u oblasti zaštite lica s invaliditetom od diskriminacije i promocije jednakosti*, od ukupno 74 finansirana projekta, u samo jednom od njih, podržanom u 2018, se eksplicitno navode žene s invaliditetom kao ciljna grupa. *U oblasti pristupa pravdi*, ukupno je finansirano 20 projekata u 2018, od kojih se četiri odnose na osobe sa invaliditetom, ali se nijedan eksplicitno ne odnosi na žene s invaliditetom. Kada je riječ o zaštiti lica s invaliditetom (projekti koje je raspisivalo Ministarstvo rada i socijalnog staranja), u periodu 2018-2020. finansiran je 41 projekat. Od ovog broja, samo jedan projekat, odobren u 2018, se eksplicitno odnosio na žene s invaliditetom. *U oblasti zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u porodici*, analizirane su odluke o projektima u 2019. i 2020, od kojih se, od ukupno 13 podržanih projekata, jedan eksplicitno odnosi na žene s invaliditetom. *Analizom su, pored ovih, obuhvaćeni i konkursi u oblastima zaštite prava manjina, LGBTQ i Roma/kinja i Egipćana/ki* (ukupno 125 odobrenih projekata), od kojih se nijedan eksplicitno ne odnosi na žene s invaliditetom, kao ni na osobe s invaliditetom. Dakle, od ukupno 324 projekta u analiziranim oblastima, svega četiri se odnose na žene s invaliditetom. Anđela Radovanović je naglasila da su navedeni podaci zabrinjavajući, jer ovi projekti treba da doprinesu boljem sprovođenju javnih politika i realizaciji svih onih mjera koje država ne realizuje. Zabrinjavajuće je da jedna grupa žena u Crnoj Gori, nije prepoznata i da i dalje živi na marginama našeg društva. Između ostalog, ukazala je i na podatak sa Rodne mape Crne Gore, da je u srednjem inkluzivnom obrazovanju više od 600 dječaka i oko 300 djevojčica. Konstatovala je da postoji niz problema koji dovode do toga da žene sa invaliditetom u Crnoj Gori, nijesu vidljive i da se ne čuje njihov glas o pravima i obavezama i onome što država treba da im obezbijedi, a što se obavezala potpisivanjem međunarodnih ugovora. Ukazala je i na uslove za pristup i boravak u zgradi Skupštine Crne Gore, koje po njenom mišljenju treba poboljšati, jer iako su napravljeni određeni pomaci u pristupačnosti, i dalje nije pristupačna za sve kategorije lica sa invaliditetom. Anđela Radovanović, pozvala je poslanike/ce i predstavnike državnih institucija da u planiranju budžeta i rodno odgovornog budžetiranja imaju u vidu mjere koje će se odnositi na žene sa invaliditetom.

U datom komentaru **predsjednica Odbora Božena Jelušić**, ukazala je na podatak da je nezaposleno dvostruko više žena nego muškaraca sa invaliditetom, kao i da su asistenti koji pomažu u nastavi djeci sa invaliditetom u većini slučajeva žene (90,7%), a muškarci su asistenti samo kada je u pitanju tinejdžerski uzrast. Predsjednica je postavila pitanje – da li je Udruženje, radi uvođenja rodno odgovornog budžetiranja u Crnoj Gori, koje će uzeti u obzir prava žena s invaliditetom, dalo konkretne preporuke.

Anđela Radovanović, je informisala učesnike/ce sjednice da je od ukupnog broja nezaposlenih lica sa invaliditetom, na evidenciji Zavoda za zapošljavanje više od 60% žena. U datom odgovoru na pitanje predsjednice Odbora, saopštila je da je Udruženje, na osnovu sprovedene analize, dalo sljedeće preporuke: da je prilikom planiranja javnih politika neophodno šire posmatrati fenomen invaliditeta, dodatno prepoznajući posebno ugrožene grupe osoba sa invaliditetom, kao što su, npr. žene sa invaliditetom, i u skladu s tim definisati mjere i aktivnosti koje će doprinijeti smanjenju diskriminacije i nasilja, odnosno ravnopravnosti djevojčica i žena s invaliditetom; da je potrebno uključiti pitanja koja se tiču žena sa invaliditetom u politike u oblasti invaliditeta, kao i pitanja koja se tiču invaliditeta u politike u oblasti rodne ravnopravnosti; uključiti žene s invaliditetom u planiranje, pripremu, sprovođenje i praćenje/evaluaciju primjene javnih politika; prikupljati podatke razvrstane po polu/rodu i invaliditetu prilikom izrade izvještaja o sprovođenju javnih politika, uključujući i izvještaje o finansiranju projekata i programa NVO; primijeniti principe rodno odgovornog budžetiranja u planiranju raspodjele sredstava namijenjenih projektima i programima u oblasti zaštite lica s invaliditetom, bez obzira koji resor planira, potražuje i realizuje sredstva u ovoj oblasti.

Članica Odbora Tamara Vujović, tokom diskusije, saopštila je podatak da u Crnoj Gori po zvaničnoj statistici ima 11% osoba sa invaliditetom i da kao segment našeg društva, između ostalog, i zbog brojnosti koja nije mala, očekuju jedan poseban pristup. Ukazala je i na problem u vezi zapošljavanja korisnika lične invalidnine. Mišljenja je da socijalni servisi koji daju ličnu invalidninu na izvjestan način odvrćaju osobe sa invaliditetom od mogućnosti zapošljavanja, i da praksu treba mijenjati na način da

lična invalidnina ne poništava pravo na mogućnost osobe sa invaliditetom da ostvari neku vrstu radnog i društvenog angažmana. Takođe, mišljenja je da pažnju zaslužuje i podatak da je u sistemu obrazovanja dvostruko manje djevojčica sa invaliditetom nego dječaka.

Članica Odbora Aleksandra Vuković, komentarisala je nedolazak pozvanih ministara i predložila da članovi/ice Odbora svoje nepristajnje na ovakav tretman pokažu time što će se iz navedenog razloga sjednica Odbora odgoditi. Ministri/ministarke kojima je upućen poziv u obavezi su da o razlozima spriječenosti obavijeste predsjednicu Odbora i zatraže odgađanje sjednice. Izrazila je zahvalnost ministru poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede mr Aleksandru Stijoviću, koji ne smatra da su rodne teme sekundarne teme u jednom društvu, kao i predstavnicama Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore.

Nakon izlaganja programske menadžerke Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore Anđele Radovanović, član/ice Odbora Bogdan Fatić, Aleksandra Vuković i Dragica Sekulić i poslaica Daliborka Pejović, napustili su sjednicu.

U raspravi su učestvovali/e: predsjednica i članice Odbora: Božena Jelušić, Danijela Đurović, Jelena Božović, Zdenka Popović, Tamara Vujović, ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede mr Aleksandar Stijović, generalni direktor za državni budžet u Ministarstvu finansija i socijalnog staranja Bojan Paunović, v.d. direktorica za unaprjeđenje konkurentnosti u Ministarstvu ekonomskog razvoja Olivera Vukajlović, sekretarka Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta Jovana Ostojić i državna sekretarka Ministarstva zdravlja Anka Vukićević.

Ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede mr Aleksandar Stijović, u uvodnom obraćanju informisao je učesnike/ce sjednice da je učestvovao na međunarodnoj konferenciji, sa temom "Žene i njihov položaj u ruralnim područjima", koja je održana krajem avgusta t.g. u Sloveniji. Na konferenciji je govorio o važnosti uloge žena u crnogorskoj poljoprivredi i uticaju žena na očuvanje i razvoj sela u Crnoj Gori. Veliki značaj ove teme i na međunarodnom nivou pokazao je da su problemi koje imamo u Crnoj Gori identični sa problemima koji se dešavaju u zemljama EU, a dovode do iseljavanja stanovništva sa seoskog područja. Smatra se da je na nivou EU ogroman značaj sektora poljoprivrede da bi se osnažio položaj žena i da bi se bolje pokazala rodna ravnopravnost. Ministarstvo smatra ovo važnim pitanjem jer je iseljavanje žena sa ruralnih područja drastično veće u posljednjim godinama i decenijama, a osnovni razlozi su nedostatak infrastrukture, nedostatak pristupa javnim servisima poput zdravstva i školstva i nedostatak osnovnih i elementarnih uslova za život, kao što je nedostatak vode u kućama itd. Naglasio je da je tu snaga Skupštine i ministarstava da jačim ulaganjem u ove infrastrukturne servise pomognu u očuvanju seoskih područja i posebno očuvanju porodica na selu. Ministarstvo može kroz određene mjere da podrži žene na selu i da podrži poslove koje žene rade. Agrobudžet već sada kroz nekoliko mjera daje prednost ženama u smislu bodovanja. Ministarstvo radi na osmišljavanju nekoliko agrobudžetskih mjera koje bi direktno podržale žensko preduzetništvo, kako bi se povećala njihova samostalnost i dohodak, obezbijedili izvori primanja na selu čime bi žene u ruralnim područjima postajale samostalnije sa željom da ostanu na selu. Najveći broj mjera u okviru Agrobudžeta sprovodi se kroz mjere ruralnog razvoja. Više stotina infrastrukturnih objekata je urađeno širom Crne Gore, a kriterijumi su bili pomoći što većem broju ljudi. Tokom diskusije, ukazao je i na podatak da u Crnoj Gori ima 15.186 upisanih poljoprivrednih gazdinstava od toga 2.273 su porodična poljoprivredna gazdinstva gdje su nosioci žene i 71 pravno lice kod kojih su odgovorne osobe žene. Ministar mr Aleksandar Stijović, mišljenja je da je rodna ravnopravnost jedan od temeljnih principa demokratskog društva i da Ministarstvo kojim rukovodi može najviše da uradi u smislu rodno odgovornog budžetiranja i podrške porodicama da ostanu na selu i da je ulaganje u poljoprivredu ulaganje u budućnost i nešto što se pokazuje kao dugoročni plan.

Predsjednica Odbora Božena Jelušić, u datom komentaru, saopštila je da se podsticajna mjera, kada su u pitanju žene kao nositeljke poljoprivrednih gazdinstava, sistemom bodovanja i subvencija može pokazati kao sistemski mjera koja će ojačavati taj segment žena. Ulaganje u poslove koji su striktno ženski predstavlja obnovu rodnih stereotipa budući da ne možemo znati do koje mjere su žene objektivno i spremnije da inoviraju i sl. ako nemaju i priliku da na neki način izađu iz svojih rodni uloga. Smatra značajnim da se na neki način targetira kućni rad i staranje, jer 2/3 žena su isključivo

nositeljke kućnog rada i staranja. Postavila je sljedeća pitanja – da li postoje sistemi podrške koji osnažuju žene i koji će smanjiti udio brige koje one imaju; da li je moguće sistemom edukacije povećati informisanost i učešće žena, jer je svega 7,2% žena uključeno u političke aktivnosti, da li je moguće, pošto žene čine 65% radne snage u poljoprivredi, upravo tih 65% na neki način drugačijim sistemskim mjerama alocirati. U ruralnim područjima 61% žena ima problem u pristupu kućnom budžetu, 35% ima ograničen pristup, a 26% žena ni na koji način nema pristup kućnom budžetu. i samim tim ne mogu ni da planiraju.

Članica Odbora Danijela Đurović, istakla je problem iseljavanja populacije iz ruralnih područja i značaj prepoznavanja važnosti osnaživanja žena kao dimenzije koja će pomoći oživljavanju ruralnih domaćinstava i podsjetila da su u prethodnom agrobudžetu postojale bodovne kategorije za određene djelatnosti odnosno aktivnosti koje su prepoznate kao ženski poslovi, navodeći konkretne primjere. Mišljenja je da takav pristup ima pozitivnu, ali i negativnu stranu. Pozitivna strana je to što je data mogućnost lakšeg pristupa finansijskim sredstvima, a negativna strana je dodatno učvršćivanje rodni uloga. Polazeći od navedenog predložila je da se kroz agrobudžet dâ mogućnost većeg broja bodova za poslove koji nijesu dominantno ženski, a za koje apliciraju žene kako bi bile dodatno motivisane da se sve više bave takvim poslovima. Tokom diskusije ukazala je i na činjenicu da su žene sa invaliditetom dvostruko diskriminisane jer se svakodnevno suočavaju sa raznim problemima, kao što je obezbjeđivanje normalnih uslova za život, poslovanje i sl.

Članica Odbora Jelena Božović, istakla je rad Ministarstva poljoprivrede koje definiše mjere i opredjeljuje sredstva kako bi se ženama koje se bave poljoprivredom pomoglo da svoju djelatnost unaprijede. Ukazala je i na potrebu uspostavljanja saradnje sa Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom prosvjete i drugim ministarstvima, iz razloga što porodice koje su se opredijelile da žive na selu nemaju pristup javnim servisima poput zdravstva, školstva i dr. Konstatujući da je poljoprivreda vrlo važna oblast za naše društvo i da u poljoprivredu treba ulagati, mišljenja je da je međusektorska i resorna saradnja neophodna i izrazila očekivanje da će se u narednom period ta saradnja i realizovati.

Članica Odbora Zdenka Popović, mišljenja je da kada se govori o rodno odgovornom budžetiranju bitno je odgovoriti na sljedeća pitanja: kako izbjeći otpor prema mjerama koje će očekivano dovesti u pitanje postojeću raspodjelu moći, rada i odgovornosti između muškaraca i žena; kako privući i mobilisati muškarce da podrže žene da koriste i učestvuju u novim mjerama i promjenama; ko ima uticaja na ostvarivanje ciljeva i koji su ključni institucionalni i vaninstitucionalni akteri koji će da podrže promjene i kako ćemo te mjere učiniti vidljivijim i sprovesti ih u djelo. Tokom diskusije, u osvrtu na saopšteni podatak o broju žena koje u ruralnim područjima imaju problem pristupa kućnom budžetu, postavila je pitanje – kako tim ženama pružiti mogućnost da im kućni budžet bude dostupan.

Članica Odbora Tamara Vujović, istakla je važnost poljoprivrede i ukazala na činjenicu da je svjetska pandemija korona virusa pokazala da u zemljama u kojima se ne proizvodi i koje se oslanjaju na globalne lance snabdijevanja može doći do nestašice strateških proizvoda kao što je hrana. Postavila je pitanje – koliko se hrane prema potrebama stanovništva proizvodi u Crnoj Gori i kolika je pokrivenost uvozom/izvozom koja se tiče hrane. Tokom diskusije, istakla je problem zdravstvene zaštite na selu i malobrojnog zdravstvenog kadra. Mišljena je da će pružanju bolje zdravstvene zaštite doprinijeti primjena telemedicine/umrežavanje i da je zato potrebna međusektorska saradnja, jer su razvijene zemlje telemedicinom riješile ovaj problem. Takođe, akcentovala je potrebu jače saradnje lokalnih samouprava i Ministarstva poljoprivrede.

Ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede mr Aleksandar Stijović, dao je odgovore na većinu pitanja. Saopštio je da je jedan od strateških ciljeva izrada nove strategije razvoja poljoprivrede i ruralnih područja, s kojom imaju za cilj da prepoznaju budžetska izdvajanja u narednim godinama sa ciljem jačeg usmjerenja na položaj žena na selu. Infrastrukturu, posebno infrastrukturu u smislu vodoprivrede Ministarstvo prepoznaje kao važan aspekt razvoja poljoprivrede i osnaživanja žena na selu. Budžetski iznos sredstava za vodoprivredu za tekuću godinu je nešto više od milion eura i sa tim budžetom kreirano je stotinak vodovoda širom Crne Gore. Ministarstvo ima veliki broj zahtjeva za kreiranje vodoprivrednih objekata, ali može pomoći tek kada mu sredstva opredijeli Ministarstvo finansija. Osim

rješavanja problema vode važno je i rješavanje problema puteva da bi se zadržale porodice na selu, pojačao uticaj žene i da bi mogli da se bave poljoprivredom.

U datom odgovoru na pitanje koliko je ukupno učešće žena, saopštio je da je učešće žena u svim aktivnostima i programima podsticaja koje sprovodi Ministarstvo, prema podacima za ovu godinu, bilo oko 10%. Postoji projekat Razvoj klastera i transformacija ruralnog područja koji obuhvata sedam crnogorskih opština. Ministarstvo je u pregovorima da obezbijedi nova sredstva kroz Adaptacioni fond i da proširi aktivnosti, jer je to projekat koji ima dvije glavne komponente – jedna se odnosi na kreiranje klastera u okviru lanca vrijednosti, a druga komponenta daje podršku razvoja ruralne infrastrukture. Ministarstvo je kroz ovaj projekat prepoznalo da su žene i mladi ključni akteri razvoja ruralnih područja i poljoprivrede i fokusirali se na tri glavna cilja - ekonomsko osnaživanje žena, jačanje njihovog glasa i smanjivanje radne opterećenosti. Polazeći od važnosti ekonomskog osnaživanja, u ovoj godini, kreirana je nova mjera gdje se mladim porodicama ispod 40 godina davala 100% podrška ukoliko ostaju na selu u ruralnim područjima i bave se poljoprivredom. Međutim, opredijeljena sredstva nijesu utrošena jer je bio mali broj aplikanata (33), što je pokazatelj da ili se negdje pogriješilo u mjeri podrške od 100% ili je mali broj ljudi koji su zainteresovani da ostanu i žive na selu i mladi su od 40 godina a spremni da se bave poljoprivredom. Ta mjera će biti rekonstruisana u narednom periodu, ali je pokazatelj koliko je stanje ozbiljno i hronično u smislu i jačanja rodne ravnopravnosti i jačanja sela, jer bez budućnosti na selu nećemo imati generacije koje će ostati i nećemo imati priliku da razvijamo se dalje i u smislu rodne ravnopravnosti.

U odgovoru na pitanje - kolike su vrijednosti našeg izvoza i uvoza robe poljoprivrednih proizvoda u Crnoj Gori, saopštio je da je odnos, u proteklih desetak godina, između 8 i 13% . Krećemo se između 500 do 550 miliona € uvoza, a proizvodimo od 50 do 70 miliona . Epidemija korone je pokazala dosta toga i imali smo ozbiljne viškove. Ministarstvo se timskim pristupom potrudilo da riješi sve te poremećaje koji su izazvani viškovima na tržištu i zahvaljujući dobroj saradnji i dobroj turističkoj sezoni omogućilo je da se svi ti viškovi ove godine plasiraju na tržište. Međutim i dalje imamo ozbiljne poremećaje izazvane sušom i požarima i sve to će da optereti porodična gazdinstva, poljoprivredne proizvođače i žene koje rade.

Generalni direktor za državni budžet u Ministarstvu finansija i socijalnog staranja Bojan Paunović, u uvodnom obraćanju najavio je da će govoriti o tome šta je rađeno do sada sa aspekta sistema, uz napomenu da je Ministarstvo imalo dosta imputa i produktivne diskusije prilikom pripreme budžeta za tekuću godinu. Ministarstvo je uložilo napor da unaprijedi sistem i da stvori pretpostavke da budžet sa tog aspekta postane transparentniji. Kroz informacioni sistem za planiranje budžeta unijete su obavezujuće stavke da, prilikom unošenja zahtjeva za budžetom i prilikom unošenja informacija u obrazloženju budžeta, sa aspekta svake aktivnosti koja se realizuje postoji dimenzija rodno odgovornog budžetiranja. Na taj način je unaprijeđena količina informacija koja na tom polju je prezentovana u budžetu. Bitno je da programski budžet na mnogo više detalja sada razrađuje i sagledava obezbjeđivanje finansija te na taj način su u mogućnosti da prepoznaju aktivnosti koje se isključivo bave rodno odgovornim budžetiranjem, ali velika većina aktivnosti nije isključivo za tu temu vezana, već je neka horizontalna aktivnost koja doprinosi smanjivanju neravnopravnosti rodnih segmenata. Tokom izlaganja Bojan Paunović je naglasio je da će Ministarstvo nastojati da sublimira sve aktivnosti koje prepoznaju pozitivni aspekt rodno odgovornog budžetiranja i izvede statistiku koja može da doprinese razumijevanju ove teme. Polazeći od činjenice da nijesu sve institucije na podjednak način edukovane po ovom pitanju, saopštio je da organizovanje treninga i edukacija mora da bude kontinuirani proces. Ministarstvo će u narednom periodu nastaviti edukaciju kroz dodatni angažman eksperata koji su na tom polju istaknuti. Takođe, saopštio je da je sljedeći segment razvoja mimo unaprijeđenja postojećeg da i segment srednjoročnog planiranja dodatno razrađuju i to će pokušati tokom sljedeće godine. Sada predstoji usvajanje budžeta za narednu godinu i treba da razrađuju izvještaje koji će se baviti programskim budžetom sa posebnim fokusom na onom što su zacrtani ciljevi na polju rodno odgovornog budžetiranja i to će se raditi sa budžetskim korisnicima.

Vršiteljka dužnosti direktorice za unaprjeđenje konkurentnosti u Ministarstvu ekonomskog razvoja Olivera Vukajlović, saopštila je da je prema podacima iz 2011.godine, u vlasništvu žena bilo oko 3000 preduzeća, a 2020.godine, u vlasništvu žena bilo je 7500 preduzeća. Međutim, koliko god da je ovo povećanje značajno ne predstavlja dovoljan nivo niti pokazatelji još uvijek govore u prilog tome da žene vlasnice preduzeća nemaju zastupljenost koliko bi trebalo da imaju. U okviru Direktorata Ministarstva je Program za unaprjeđenje konkurentnosti privrede kroz koji su žene posebno targetirane kroz cijeli program i kroz jednu pojedinačnu programsku liniju koja je ove godine dizajnirana tako da bude više na raspolaganju ženama odnosno da žene preduzetnice mogu da dobiju veći procenat povraćaja opravdanih troškova ukoliko apliciraju za tu liniju. Opredijeljeno je 650.000 € kako bi povraćaj opravdanih troškova ženama aplikantkinjama bio veći u odnosu na stepen povraćaja opravdanih troškova za ona preduzeća koja su u vlasništvu muškaraca. Podnijeto je 180 zahtjeva, a skoro pola su zahtjevi žena preduzetnica, što je značajno. Tokom diskusije, osvrnula se na pitanje – koliko žene imaju pristup finansijama i saopštila da zavisi i od toga koliko mogu da obezbijede kolateralu za iste te finansije i da je poražavajući procenat žena koje imaju vlasništvo nad imovinom i koje tako mogu da apliciraju za kredit. Sada se radi na kreditno garantnom fondu gdje će država biti garant za onaj dio preduzeća, pa samim tim i preduzeća u vlasništvu žena koje ne mogu da dobiju pristup finansijama zato što ne mogu da obezbijede kolateralu za te kredite ili ne mogu na bilo koji način da ispune zahtjev bilo koje kreditne institucije. Država će stati iza tog dijela biznisa i podržati ga na način da može da ostvari adekvatan pristup finansijama. Polazeći od navedenog, istakla je da se očekuje usvajanje zakona o kreditnom garantnom fondu da bi on mogao da profunkcioniše i od strane Ministarstva finansija obezbjeđivanje osnivačkog kapitala za taj kreditno garantni fond da bi mogao da zaživi u narednoj godini i da ispuni svoju svrhu. Naglasila je da je to dobra startna pozicija da može i na taj način da se unarijedi pozicija žena preduzetnica u društvu. Takođe, saopštila je da je u okviru politike koju kreira Ministarstvo ekonomskog razvoja i Strategija razvoja ženskog preduzetništva za četvorogodišnji period sa dvogodišnjim Akcionim planom i da su zahvaljujući imputima drugih ministarstava kreirali set aktivnosti koji će biti usmjeren na žensko preduzetništvo. Rezultati koji su planirani Strategijom i Akcionim planom su: povećanje stope preduzetničkih aktivnosti među ženama, povećanje učešća žena preduzetnica vlasnica preduzeća u ukupnom broju preduzeća, povećanje broja žena koje zauzimaju menadžerske i upravljačke pozicije u preduzećima, povećanje stope zaposlenosti žena i transformacija mikro preduzeća žena preduzetnica ka onome što su mala i srednja preduzeća.

Sekretarka Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta Jovana Ostojić, u osvrtnu na saopšteni podatak, a koji joj nije bio poznat, da je u školama mnogo manji broj ženske djece sa invaliditetom saopštila je da će zatražiti konkretne podatke i pojašnjenje da li je problem činjenica da je mnogo ženske djece sa invaliditetom ili porazna činjenica da roditelji ženske djece sa invaliditetom im ne daju mogućnost da nastave školovanje. O konkretnim informacijama informisaće Odbor na jednoj od narednih sjednica. Mišljenja je da je važno istaći problem, a to je da postoje ljudi koji smatraju da žene nijesu ravnopravne sa muškarcima i da im ne pripadaju prava koja im zakon garantuje. Žena ima ograničen pristup i kućnom budžetu. Polazeći od navedenog, informisala je učesnike/ce sjednice da Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta kontinuirano organizuje obuke i radionice koje će dovesti do promjene svijesti u pogledu ravnopravnosti muškaraca ili žena. Ukazala je i na slučajeve kada muškarci zloupotrebjavaju svoj status, navodeći kao primjer da muškarci zloupotrebjavajući status svoje supruge gazdinstva upisuju na ime supruge kako bi ostvarili određene dotacije od države, a koje će kasnije oni sami koristiti bez ikakvog prava žena iako su one implikanti da se o tome staraju. Tokom diskusije Jovana Ostojić istakla je činjenicu da u Ministarstvu ima 13 direktorata i da su osam žena na poziciji direktorica direktorata, kao i da u Ministarstvu od ukupnog broja zaposlenih 85,95% su žene. U oblasti prosvjete 75% zaposlenih su žene, Posljednje izmjene i dopune Opšteg zakona o obrazovanju i vaspitanju u dijelu upravnih odnosno školskih odbora dovele su do toga da je sve veći broj žena koje su članice odbora. U pogledu nauke naglasila je da je ministarka prosvjete, nauke, kulture i sporta prof.dr Vesna Bratić, podržala Ljubljansku deklaraciju o rodnoj ravnopravnosti u oblasti istraživanja inovacija, što daje mogućnost ženama da se što više bave naukom, naučno istraživačkim poslovima, kao i da se što

više uključuje u sistem karijernog napredovanja. Kada je u pitanju kultura ohrabrujuća činjenica je da na konkursima za kulturno umjetničko stvaralaštvo aplicira sve više žena. Posljednjih godina vidan je porast broja žena aplikantata koje nastoje da kroz konkurse koje Ministarstvo raspisuje i kroz novčana sredstva koja im se dodjeljuju što više dođu do izražaja i da plasiraju svoje stvaralaštvo. Kada je u pitanju sport saopštila je da se u budžetu kroz posebnu stavku sporta obezbjeđuju sredstva ne samo profesionalnih sportiste već i djecu u školama, što je i preporuke EU i međunarodnih partnera da moramo imati više fizičke aktivnosti djece u školama i osoba sa invaliditetom.

Držvna sekretarka Ministarstva zdravlja mr Anka Vukićević, mišljenja je da Ministarstvo zdravlja, kao i druga ministarstva izrađuju rodno neutralne budžete, ali je obaveza svih da se kroz budžetske linije vidi da se vodilo računa o rodno odgovornom budžetiranju. Kada je u pitanju zdravstvena zaštita kao veoma specifična, istakla je da se u sprovođenju zdravstvene politike kao jedinstvene i sveobuhvatne aktivnosti vodilo računa o svim kategorijama stanovništva u cilju pružanja što kvalitetnije zdravstvene zaštite. Naglasila je da uvažava rodno odgovorno budžetiranje u cilju izrade budžeta koji bi doprinio ublažavanju neravnopravnosti između muškaraca i žena i omogućio aktivno bavljenje specifičnim aktivnostima. Zdravstveni sistem prepoznaje posebne potrebe žena za zdravstvenim uslugama, vodeći računa o biološkim, društveno-ekonomskim i psihološkim činiocima koji se razlikuju kod muškaraca i žena. Takođe, istakla je saradnju sa Udruženjem mladih sa hendikepom, čija je predstavica dio radnog tima za izradu strategije razvoja zdravstva, veliki broj sastanaka sa Udruženjem osoba sa invaliditetom Fondacijom "Ognjen Rakočević", Udruženjem roditelja djece sa autizmom, kao i pojedinačne sastanke sa osobama sa invaliditetom. Ovi sastanci su važni jer su na taj način dobijali smjernice kako raditi budžet, definisati prioritetne aktivnosti itd. Tokom izlaganja istakla je neke od planova kroz budžetske linije koje mogu biti prepoznate kao rodno odgovorno budžetiranje. Za narednu godinu planirano je osnivanje komore medicinskih sestara i tehničara, implementacija strategija i akcionih planova koji će doprinijeti rodnoj ravnopravnosti i ukazati na brigu o osjetljivim grupama – Strategija Crne Gore za sprečavanje zloupotrebe droga 2021-2030, sa Akcionim planom, realizacija Strategija imunizacije stanovništva od COVID-19, Program za kontrolu i prevenciju nezaraznih bolesti u Crnoj Gori, Program za prevenciju štetne upotrebe alkohola i alkoholom uzrokovanih poremećaja u Crnoj Gori, Nacionalna strategija za rijetke bolesti u Crnoj Gori 2021-2023, sa Akcionim planom, Akcioni plan za implementaciju Nacionalne strategije za borbu protiv HIV-a. Takođe, Ministarstvo zdravlja kroz budžet je planiralo da sprovede niz promotivnih aktivnosti koje su usmjerene na prevenciju hroničnih nezaraznih bolesti, rijetkih bolesti, skrining raka kao i dobrovoljnog davalaštva organa, tkiva i ćelija za slučaj smrti, dobrovoljno i nenamjensko davanje krvi, kao i obilježavanje značajnih datuma iz kalendara zdravlja. U toku je usvajanje smjernica za postupanje zdravstvenih sektora u slučaju sumnje na nasilje, planirana je izrada strategije ranog razvoja, koja će biti posvećena brizi o ženi i bebi tokom trudnoće i nakon porođaja. Krajem septembra t.g. formirano je Koordinaciono tijelo za organizaciju, stručno praćenje i kontrolu kvaliteta programa za rano otkrivanje malignih oboljenja koje će pratiti program ranog otkrivanja raka dojke i raka grlića materice. Program za rano otkrivanje raka dojke bio je aktivan samo u četiri opštine, a sada je plan da bude u 14 opština, i postoje planovi za nabavku digitalnih mamografa u nekim opštinama. Kada je u pitanju Program za rano otkrivanje raka grlića materice, istakla je da Crna Gora ima najvišu stopu vrijednosti u Evropi od 26,2% na sto hiljada žena, i taj program podrazumijeva niz aktivnosti. Na kraju izlaganja informisala je učesnike/ce sjednice, među kojima su i predstavnice Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore, da se pristupilo izmjeni Odluke o umrežavanju zdravstvenih ustanova kada su u pitanju tehnička pomagala, i izrazila očekivanje da će i taj prolem biti riješen.

Članica Odbora Zdenka Popović, postavila je pitanje sekretarki Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta – da li Ministarstvo ima u planu izmjene Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, u dijelu koji se odnosi na asistente u nastavi. Mišljenja je da je društveno odgovorno i neophodno asistentima u nastavi, kojih u Crnoj Gori ima oko 320, obezbijediti ravnopravni status sa ostalim osobama koje se nalaze u nastavnom procesu.

U datom odgovoru Jovana Ostojić, saopštila je da je pitanje pravne prirode radnog odnosa asistenata u nastavi jedan od ozbiljnih problema u praksi, ali da u Programu rada Vlade za 2021.godinu,

nijesu planirane izmjene i dopune Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama i da će se u narednom period doći do rješenja konkretnog problema. Naglasila je da kada se pristupi izmjenama i dopunama Zakona poziv da učestvuju u radu biće upućen nevladinom sektoru, roditeljima, nastavnom osoblju i asistentima u nastavi.

Članica Odbora Tamara Vujović, postavila je pitanja:

**sekretarki Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta Jovani Ostojić*, u vezi obuke prosvjetara posebno profesora koji pripremaju djecu za digitalno doba, za zanimanja iz oblasti nauke, tehnologije itd. jer jačanje njihovih kapaciteta je neophodno da bi motivisali djecu posebno djevojčice da se obrazuju za zanimanja koja će u skoroj budućnosti zahtijevati neku vrstu digitalnih vještina. Pitala je da li Ministarstvo ima programe za nagrađivanje darovitih djevojčica i žena koje su dobre u STEM zanimanjima. Takođe, postavila je pitanje u vezi razvoja ženskog sporta i programa za veće učešće žena u sportu, ne samo takmičarskom nego i rekreativnom.

; *U datom odgovoru Jovana Ostojić*, je saopštila da Ministarstvo ima konkretnu saradnju sa međunarodnim partnerima koji podržavaju i pomažu da se vrše obuke prosvjetara ne samo iz domena digitalizacije. Radi se na stalnom i konstantnom obučavanju prosvjetnih radnika i lica koja su zaposlena u vaspitno obrazovnim ustanovama. Kada su u pitanju djevojčice u nauci trenutno nemaju ni jedan program koji se bavi djevojčicama, ali imaju programe za osnaživanje žena da se bave naukom. Takođe, nemaju program za nagrađivanje djevojčica, ali će nastojati da se u narednom periodu i to pitanje riješi. Istakla je program koji se bavi darovitim učenicima i tu je postotak djevojčica veći nego dječaka. Saopštila je i da još uvijek nema cjelodnevne nastave i da su u fazi pregovora, jer tu je budžet izuzetno važan. Kada je u pitanju sport saopštila je da je osnovana Uprava za sport i mlade i nema informaciju da li li su budžetom za 2022. godinu, planirani određeni izdaci za afirmisanje djevojčica u sportu.

**sekretarki Ministarstva zdravlja mr Anki Vukićević*, u vezi skrining programa za prevenciju karcinoma grlića materice i karcinoma dojke. Pitala je - kada će ponovo da počnu primjenu skrining programa i da li su određeni koordinatori u svim opštinama.

U datom odgovoru mr Anka Vukićević, je istakla da je telemedicina značajan novi projekat i veliki izazov i da će se u narednom periodu sagledati na koji način će biti realizovan. Program za rano otkrivanje raka grlića materice obuhata niz aktivnosti. Uz detaljno navođenje tih aktivnosti, kao što je izrada nacionalnih smjernica i protokola za skrining raka grlića materice, kontrola sprovođenja Protokola i pridržavanja smjernica, povezivanje Centralnog registra stanovnika sa Odjeljenjem za skrining program Instituta za javno zdravlje i postojeće baze osiguranika Fonda za zdravstveno osiguranje te njihovo uvezivanje itd. naglasila je da ciljnu grupu čine žene od 30 do 64 godine starosti. Kao problem je prepoznat nedostatak specijalista ginekologije, pa će biti uključeni u skrining program i ljekari sa sekundarnog nivoa. Ministarstvo će organizovati kontinuiranu medicinsku edukaciju tokom koje bi se ginekolozi dodatno usavršavali u izvođenju kolposkopskih pregleda. Takođe, Ministarstvo ima obavezu da sprovede promotivne aktivnosti kojima će ukazati ženama na značaj ranih pregleda. Programi za rano otkrivanje raka dojke podrazumijevaju digitalnu mamografiju kao primarni test žena starosne dobi od 50 do 69 godina, svake dvije godine. Određeni nedostaci usporili su ovaj program, posebno pandemija COVID-19, opterećenost zdravstvenih radnika na nivou primarne zdravstvene zaštite, što je uzrokovalo redukovanje usluga i značajno nizak obuhvat pozivom tokom 2020.g. 17% za rak dojke naspram prihvatljivih 70%. Plan je da obuhvat bude 90%.

**v.d. direktorici za unaprjeđenje konkurentnosti u Ministarstvu ekonomskog razvoja Oliveri Vukajlović*, u vezi ciljeva i prioriteta politike ženskog preduzetništva koji su targetirani dvogodišnjim akcionim planom. Pitala je - koji bi se broj preduzeća u većinskom ženskom vlasništvu smatrao poboljšanjem dostignutim targetom, obrazlažući pitanje saopštenim podacima o broju preduzeća u vlasništvu žena koji ne idu u prilog ženskog preduzetničkog potencijala i očekivanog nivoa razvoja ženskog preduzetništva u Crnoj Gori. Uz osvrt na mikro preduzeća, pitala je kako im pomoći i kako ih izmjestiti iz sive zone.

U datom odgovoru Olivera Vukajlović je saopštila da podatak Poreske uprave iz 2020. godine, govori da je u Crnoj Gori bilo 7.584 preduzeća u većinskom ženskom vlasništvu. Strategijom odnosno

Akcionim planom predviđeno je povećanje od 2% do 2,5%. Strategija ima viziju da obezbijedi podsticajni poslovni ambijent i institucionalnu podršku postojećim preduzetnicima. Prilikom kreiranja Strategije i Akcionog plana i dobijanja imputa od drugih institucija definisano je kao cilj da se obezbijedi institucionalni okvir koji je potreban ženama preduzetnicama i preduzećima. Da se obezbijedi poslovni ambijent koji će ih podstaknuti da razvijaju njihov biznis. Kada je u pitanju mikro segment, jedan od potencijala ove Strategije sa Akcioni planom jeste da omogući transformaciju mikro biznisa u mala i srednja preduzeća. Naglasila je da će im u tome pomoći Ministarstvo finansija, jer to je dio koji se tiče "Evropa sad" odnosno smanjivanja sivog dijela poslovanja i nebitno je da li su preduzetnici ili preduzetnice, jer se suočavaju sa istim problemima. Polazeći od navedenog, izrazila je očekivanje da će se vidjeti prvi rezultati i da će to doprinijeti eliminisanju ovog dijela koji se tiče sive zone, posebno poslovanja mikro preduzeća preduzetnica i preduzetnika.

Sjednica je prekinuta u 13 sati i 15 minuta.

**

Sjednica je nastavljena 2. novembra, sa početkom u 10.sati.

Sjednici je predsjedavala Božena Jelušić, predsjednice Odbora.

Sednici su prisustvovali članovi/ice Odbora: Zdenka Popović, Tamara Vujović, Danijela Đurović, Jelena Božović, Maksim Vučinić, Suzana Pribilović i Vesna Pavićević.

Saglasno članu 65 stav 2 Poslovnika Skupštine, odsutnu članicu Dragicu Sekulić zamijenila je poslanica Jovanka Lalići, a odsutnog člana Bogdana Fatića zamijenila je poslanica Daliborka Pejović.

Sjednici nijesu prisustvovali članovi/ica Odbora Radoš Zečević, Abaz Dizdarević i Aleksandra Vuković.

Saglasno članu 67 stav 3 Poslovnika predsjednica je dobila obavještenje od ministra finansija i socijalnog staranja mr Milojka Spajića, da nije u mogućnosti da prisustvuje sjednici, zbog ranije preuzetih obaveza i da uz puno uvažavanje kontrolne uloge Skupštine i obavezujućih odredaba Poslovnika, moli da se zakaže novi termin konsultativnog saslušanja na temu „Rodno odgovorno budžetiranje“. Takođe, obavještena je da ministarka zdravlja dr Jelena Borovinić Bojović, zbog zakazanog sastanka sa predstavnicima međunarodnih organizacija, nije u mogućnosti da prisustvuje sjednici i da će sjednici prisustvovati mr Anka Vukićević, državna sekretarka.

Sjednici su prisustvovali/e: Jakov Milatović, ministar ekonomskog razvoja, prof.dr Vesna Bratić, ministarka prosvjete, nauke, kulture i sporta, Milena Lipovina-Božović, državna sekretarka za razvojne ekonomske politike u Ministarstvu ekonomskog razvoja, Milica Kadović, državna sekretarka u Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta, Marko Begović, predsjednik Uprave za sport i mlade, mr Anka Vukićević, državna sekretarka Ministarstva zdravlja, dr Branislav Radulović, član Senata Državne revizorske institucije, Jadranka Delibašić, državna revizorka-rukovoditeljka Odjeljenja za razvoj i vršenje revizije uspjeha - Državna revizorska institucija, Anđela Radovanović, programska menadžerka Udruženja mladih sa hendikepom i Tijana Simović, asistentkinja.

Ministar ekonomskog razvoja mr Jakov Milatović, je tokom izlaganja apostrofirao izazove koji u dijelu neravnopravnosti postoje u ekonomiji Crne Gore, mjere koje Ministarstvo ekonomskog razvoja sprovodi i planira da sprovodi u prevazilaženju ovih izazova, kao i mjere koje Ministarstvo i Vlada preduzimaju u cilju unaprjeđenja kapaciteta kada je u pitanju rodno odgovorno budžetiranje.

Kada su u pitanju izazovi koji u dijelu neravnopravnosti postoje u ekonomiji, istakao je činjenicu da su žene u većem procentu radno neaktivne od muškaraca i da skoro 60% radno neaktivnog stanovništva čine žene. Istraživanja pokazuju da je radna neaktivnost često uzrokovana usljed njihove brige o nekom od članova porodice. UN-ov indeks rodne ravnopravnosti pokazuje da skoro 50% žena provodi vrijeme brinući se o djeci, starijim osobama ili rođacima sa invaliditetom, u poređenju sa samo 25% muškaraca koji rade isto. Čak 70% žena provede najmanje jedan sat dnevno na neplaćenom radu u domaćinstvu, što je slučaj sa samo 10% muškaraca. Postoji i rodna segregacija na tržištu rada. Žene su nesrazmjerno više zastupljene u sektoru obrazovanja (74% od ukupnog broja zaposlenih u tom sektoru su žene) i

zdravstva (81% ukupne radne snage). U proizvodnji, situacija je obrnuta (muškarci učestvuju sa 70% u poređenju sa 30% žena). Veće rodne razlike primjećuju se u transportnom sektoru gdje su žene zastupljene sa samo 15%, kao i u građevinarstvu gdje žene čine samo 10% zaposlenih u tom sektoru. Indeks rodne ravnopravnosti u domenu imovinske situacije takođe nije povoljan. Žene su vlasnice 22% malih i srednjih preduzeća u Crnoj Gori. Najveća nejednakost se primjećuje u oblasti vlasništva nad imovinom gdje su žene u Crnoj Gori vlasnice samo 5% kuća i 10% zemlje. Takođe, postoji rodni jaz u učesću žena u tzv. korporativnom upravljanju. Naime, dok je procenat učešća žena u zaposlenju gotovo uravnotežen (44% od ukupnog broja zaposlenih), u istraživanju top menadžmenta, koji je radila Svjetska banka, dolazi se do podataka da je samo 15% žena u top menadžmentu, daleko ispod cilja koji je već postavila EU koja ima kvotu od 40% za žene u upravnim odborima preduzeća.

Kada su u pitanju mjere koje Ministarstva sprovodi i planira da sprovodi u prevazilaženju ovih izazova, ministar mr Jakov Milatović je saopštio da je ekonomsko osnaživanje žena posebno targetirano kroz Strategiju za razvoj ženskog preduzetništva. Nova Strategija, kao okvir za naredni četvorogodišnji period, je usvojena na sjednici Vlade početkom oktobra t.g. Vizija Strategije je obezbjeđivanje podsticajnog poslovnog ambijenta, sistemske programske i institucionalne podrške za žene preduzetnice. Njenom realizacijom teži se jačanju konkurentnosti ženskog preduzetništva i definisanju efektivne javne politike koja promoviše i podržava žensko preduzetništvo. Osim sa strateškog nivoa, u Ministarstvu rade na kreiranju adekvatne institucionalne i programske podrške ženskom preduzetništvu. Kako bi se omogućila potpora biznis sektoru, a time i ženskom preduzetništvu, Vlada je u procesu osnivanja Kreditno-garantnog fonda. U fazi pripreme za osnivanje fonda, imali su u vidu rodni segment s obzirom na činjenicu da žene preduzetnice u Crnoj Gori posjeduju vrlo nizak procenat nepokretne imovine u svom vlasništvu, te stoga teže obezbjeđuju kolateral. U cilju dodatne podrške kroz aktivnu politiku zapošljavanja, Zavod za zapošljavanje Crne Gore, u saradnji sa Međunarodnom organizacijom rada sprovodi projekat pod nazivom „Activate Women“. Ciljnu grupu pilot projekta za aktivaciju mladih žena (25-34 godine) na tržište rada, kroz grantove i kroz subvencionisanu obuku na radnom mjestu, čine nezaposlene žene sa djecom predškolskog uzrasta, koje su ostale bez posla od sredine marta 2020. godine zbog pandemije COVID - 19. Takođe, Ministarstvo je uvelo specifične mjere za podršku žena preduzetnica, pa kroz Program za unaprjeđenje konkurentnosti privrede za 2021. godinu, podržavaju i ona preduzeća gdje u osnivačkoj strukturi preduzeća učestvuju žene, a intenzitet maksimalne podrške je veći i iznosi do 80% opravdanih troškova bez PDV-a. Ukupan budžet Programa za 2021. godinu iznosi 3 mil.€. Kako bi znali uticaj Programa na žene u biznisu, analizirali su iz rodne perspektive realizaciju Programa u 2020. godini i došli do zaključaka: žene preduzetnice se u većem broju prijavljuju za nefinansijsku podršku (68% su zahtjevi vlasnica preduzeća), a u grupi zahtjeva za finansijsku podršku samo 35% su zahtjevi koje su podnijele vlasnice preduzeća; žene traže mnogo manje sredstava od muškaraca. Tražena sredstva od žena iznose 35,5% ili oko 870.000 eura, od ukupno traženih sredstava u iznosu od 2.5 mil.€. Manji zahtjevi za sredstvima se potvrđuju i kroz programske linije za podršku malih ulaganja preduzetnika gdje su od ukupnog broja prijava, 44% žene preduzetnice. S druge strane, učesće žena vlasnica preduzeća u prijavama za veće iznose koji se tiču modernizacije proizvodnih procesa je samo 10,3%. Podaci pokazuju da se mora raditi na jačanju samopouzdanja žena u ekonomiji, na razvoju njihove ambicije, ideja i planova za razvoj ženskih preduzeća, sa ciljem da im se omogući da se direktno povežu sa linijama koje doprinose rastu i razvoju (modernizacija, rad po međunarodnim standardima ltd.) njihovih preduzeća.

Ministarstvo je, takođe, kreiralo i Fond za inovacije. Budžetom za narednu godinu biće predviđeno 1 mil.€, a radi se na osmišljavanju programskih linija Fonda, koje će uzeti u obzir rodno ravnopravnu dimenziju. Takođe, Ministarstvo priprema Program podrške za mlade, jer je i među ovom populacijom vidljiv rodni disbalans, pa je tako stopa aktivnosti mladih muškaraca skoro 30%, dok je kod mladih žena na nivou od 20%. Za ove namjene planira se oko 1 mil.€ za iduću godinu, u dijelu mjera koje će doprinijeti stvaranju preduslova za ublažavanje negativnih posljedica izazvanih prolongiranim zapošljavanjem mladih. Od naredne godine, realizovaće i grant šemu „Jačanje konkurentnosti malih i srednjih preduzeća kroz direktnu finansijsku podršku za žene i mlade - IPA 2020“, koja je namijenjena mikro, malim i srednjim preduzećima u vlasništvu žena u Crnoj Gori, u ukupnoj vrijednosti grant šeme od 250.000 €. Specifičan cilj grant šeme

IPA 2020 je jačanje konkurentnosti i poslovnih performansi na nivou preduzeća žena preduzetnica. Pored direktne podrške ženskom biznisu, rade i na kreiranju uslova za olakšano poslovanje i dostupnost svih neophodnih informacija preko uspostavljanja digitalnog one-stop shop web portala, tzv. SAP portal, koji će omogućiti preduzeticama da na jednom mjestu dobiju sve informacije od značaja za njihovo poslovanje, uključujući informacije o aktuelnim programima podrške za privredu.

U vezi planiranih aktivnosti u oblasti rodno odgovornog budžetiranja, ministar mr Jakov Milatović, je istakao plan da preko Savjeta za konkurentnost, uvedu rodnu integraciju u javne politike kako u resor Ministarstva kojim rukovodi, tako i na horizontalnom nivou. Naglasio je, da uspješno uvođenje rodne integracije je moguće samo ako se ima sistemski pristup i zato su preko Savjeta inicirali, da Ministarstvo finansija i socijalnog staranja uvede rodnu dimenziju u Uputstvo o pripremi i procjeni analize uticaja odluka i drugih propisa na lokalnom nivou. Očekuje se i realizacija inicijative Savjeta da se otvori proces za izradu Uputstva za procjenu uticaja propisa na centralnom nivou, jer je važno da se i za propisivanje strategija i zakona uključi rodna perspektiva.

U cilju unaprijeđenja kapaciteta pod platformom Savjeta za konkurentnost, pokrenut je dijalog za rodno odgovorno budžetiranje, sa relevantnim akterima. Sekretarijat Savjeta za konkurentnost je u saradnji sa OEBS-om podržao obuku predstavnika Ministarstva prosvjete, nauke, kulture i sporta, Ministarstva ekonomskog razvoja, Ministarstva odbrane, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Ministarstva finansija i socijalnog staranja. Ministar je, između ostalog, ukazao i na potrebu unaprijeđenja raspoloživosti polno podijeljenih podataka, uz podsjećanje na član 14 Zakona o rodnoj ravnopravnosti, kojim je propisano da statistički podaci i informacije koji se prikupljaju, evidentiraju i obrađuju u organima, privrednim društvima i drugim pravnim licima, kao i kod preduzetnika/ca moraju biti iskazani po polnoj pripadnosti. Takođe, planiraju da u skladu sa analizom rodno uticaja budžeta, razviju rodni akcioni plan za Ministarstvo ekonomskog razvoja za 2023. godinu, i da u taj plan uključe specifične mjere ili unaprijede kriterijume kako bi podstakli žene u inovacijama i digitalnoj ekonomiji, a radiće intenzivno i na uključivanju žena u zelenu ekonomiju. Ministar mr Jakov Milatović, mišljenja je da će sve to imati značajan uticaj na uvođenje dodatne rodne integracije u budžet Ministarstva ekonomskog razvoja za 2023 godinu. Kako je rodna ravnopravnost na vrhu agende i međunarodnim partnerima, većinu navedenih aktivnosti rade u saradnji sa EU, Evropskom bankom za obnovu i razvoj, UN agencijama, a pritom koriste njihovu ekspertizu i iskustva.

U raspravi su kroz pitanja i komentare učestvovali/e: predsjednica i članice Odbora: Božena Jelušić, Jelena Božović, Vesna Pavićević, Suzana Pribilović, Tamara Vujović, Danijela Đurović, poslanica Jovanka Laličić, ministar ekonomskog razvoja mr Jakov Milatović, ministarka prosvjete, nauke, kulture i sporta prof.dr Vesna Bratić, član Senata Državne revizorske institucije dr Branislav Radulović, državna sekretarka u Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta Milica Kadović, predsjednik Uprave za sport i mlade Marko Begović, državna revizorka-rukovoditeljka Odjeljenja za razvoj i vršenje revizije uspjeha u Državnoj revizorskoj instituciji Jadranka Delibašić i programska menadžerka Udruženja mladih sa hendikepom Anđela Radovanović.

Članica Odbora Vesna Pavićević, tokom diskusije, između ostalog, istakla je da rodno odgovorno budžetiranje predstavlja inovativni alat javne politike kojim se procjenjuje uticaj politika i budžeta iz rodne perspektive i osigurava da oni ne predstavljaju rodnu neravnopravnost, već doprinose ravnopravnijem društvu za žene i muškarce. Mišljenja je da bi žena imala sigurnu ekonomsku stabilnost potrebno je da postoji rodna perspektiva u svim ministarstvima i svakom segment društva, jer rodnom perspektivom se umanjuju posljedice dominantnog patrijahalnog diskursa. Postavila je pitanje – da li je rodna perspektiva integrisana u kadrovska rješenja Ministarstva ekonomskog razvoja.

U datom odgovoru ministar mr Jakov Milatović, je saopštio da su u Ministarstvu ekonomskog razvoja, na pozicijama visokorukovodnog kadra 10 žena (dvije državne sekretarke, sedam direktorica direktorata i sekretarka Ministarstva) i 3 muškarca (ministar i dva direktora direktorata).

Članica Odbora Suzana Pribilović, je istakla pitanje raspisivanja konkursa za raspodjelu sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u 2021.godini. Ukazala je na činjenicu da je Vlada, u julu 2021.godine, donijela i upodobila novim ministarstvima, Odluku o utvrđivanju

prioritetnih oblasti od javnog interesa i visine sredstava za finansiranje projekata i programa nevladinih organizacija u 2021.godini. Ovom odlukom utvrđuju se prioritetne oblasti od javnog interesa u kojima će se iz Budžeta Crne Gore za 2021.godinu finansirati projekti i programi koje realizuju nevladine organizacije i visina sredstava za finansiranje tih projekata i programa. Prioritetne oblasti ove odluke su: socijalna i dječja zaštita, lica sa invaliditetom, društvena briga o djeci i omladini, rodna ravnopravnost itd. Polazeći od navedenog, s obzirom da se bliži kraj godine, postavila je pitanje – da li je Ministarstvo ekonomskog razvoja raspisalo konkurs, izabralo i odlučilo koji su to projekti i programi koje će finansirati i da li je to urađeno u drugim resorima. Koliko će se sredstava iskoristiti od ovogodišnjeg budžeta za finansiranje programa i projekata nevladinih organizacija od javnog interesa.

U datom odgovoru ministar mr Jakov Milatović, je saopštio da je u posjedu informacije da će konkurs, sa aspekta Ministarstva ekonomskog razvoja, biti raspisan 3. novembra t.g. u dijelu segmenata koje koordinira Ministarstvo, prije svega zaštite potrošača, unaprjeđenja konkurentnosti itd. Takođe, saopštio je da će članici Odbora Suzani Pribilović, detaljne informacije biti dostavljen do kraja sedmice. U vezi primjedbe sa kašnjenjem u realizaciji ove aktivnosti iskazao je saglasnost, ukazao na činjenicu da je Budžet Crne Gore za 2021.godinu, usvojen tek u junu t.g.

Članica Odbora Tamara Vujović, je tokom diskusije iskazala očekivanje da će ostvareni i predviđeni ekonomski rast dovesti do boljeg raspodjeljivanja socijalnih davanja i politika rodne ravnopravnosti. Uz osvrt na osnivanje Fonda za inovacije, saopštila je da očekuje da će Ministarstvo osmisliti aktivnosti i indikatore koji će dovesti do povećanja produktivnosti ili povećanja broja preduzeća gdje su vlasnice žene ili gdje su vlasnici mladi. Istakla je važnost osnivanja Kreditno-garantnog fonda, jer žene nemaju imovinu koju bi založile kao kolateral za kredit, što se obično traži od strane banaka. Takođe, Program za uaprjeđenje konkurentnost privrede, gdje se ženama daje veći povraćaj sredstava u odnosu na muškarce koji se jave na konkurs. Ocijenila je kao inovativnu i dobru ideju Program za podršku i zapošljavanje mladih. Polazeći od činjenice da je uvođenje rodne integracije moguće samo ako se ima sistemski pristup, postavila je pitanje – zbog čega su se opredijelili za rodno integrisano budžetiranje na lokalnom nivou, a ne na centralnom nivou.

Članica Odbora Danijela Đurović, je polazeći od rasprave, saopštila da je ministar govorio o programima u kojima je moguće naći instrumente kojima će se obezbijediti umanjenje rodne neravnopravnosti koja postoji u Crnoj Gori. Izrazila je očekivanje da će se aktivnim radom naći adekvatni instrumenti u suzbijanju diskriminacije koja postoji po rodnoj osnovi, ali i po svim drugim osnovama. Mišljenja je da Kreditno-garantni fond zavrjeđuje posebnu pažnju i da će se, između ostalog, pratiti i kako će se koristiti sredstva iz Kreditno-garantnog fonda. Pitala je ministra - kako će biti realizovan Program zapošljavanja, posebno kada su u pitanju mladi, jer ciljnu grupu projekta za aktivizaciju mladih žena na tržište rada čine nezaposlene žene koje su ostale bez posla zbog pandemije Covid-19. Zatim, Fond za inovaciju, jer kako je ministar saopštio radi se na osmišljavanju programskih linija Fonda, koje će uzeti u obzir rodno ravnopravnu dimenziju. Danijela Đurović je, polazeći od najave da će određena sredstva biti alocirana u budžetu za narednu godinu, izrazila očekivanje da će konkursi koji će biti raspisani za aplikaciju prema ovim sredstvima imati rodnu dimenziju. Polazeći od činjenice da se zakasnilo sa raspisivanjem konkursa za nevladine organizacije, posebno u domenu lica sa invaliditetom, a imajući u vidu da procedure zahtijevaju određeno vrijeme, pitala je ministra - kako će sredstva koja su predviđena budžetom za ovu godinu biti utrošena.

Poslanica Jovanka Laličić, mišljenja je da se rodno odgovorno budžetiranje mora posmatrati analitičnije i mnogo odgovornije. Ne može se samo pratiti koliko imamo zaposlenih žena i koliki su iznosi opredijeljeni za određene oblasti. Bitno je koji su efekti tih iznosa na realizaciji usuga i dostupnosti određenih dobara kada su u pitanju žene odnosno muškarci i sve ostale grupe. Mišljenja je da je rodna analiza dobar osnov rodno odgovornog budžetiranja. Takođe, mišljenja je da završni račun za ovu godinu treba da sadrži aneks - rodnu analizu koliko smo kroz Budžet po pojedinim stavkama, doprinijeli ostvarivanju principa rodne ravnopravnosti. Rodne analize se rade kada su u fokusu ministarstava određeni projekti, ali ne svodi se na tome priča o rodno odgovornom budžetiranju i o potrebnoj rodnoj

analizi. Pitanje je koliko su ministarstva posvećena toj oblasti da rade rodnu analizu, koliki su njihovi kapaciteti i koliko to zaokuplja njihovu pažnju.

Nakon izlaganja članica Odbora Tamare Vujović i Danijele Đurović i poslanice Jovanke Laličić, odgovore je dao ministar mr Jakov Milatović. Saopštio je da će osnivanje Kreditno-garantnog fonda biti predviđeno zakonom, koji je u posljednjoj fazi pripreme i koji će na sjednici Vlade biti usvojen u narednih mjesec dana, ali da bi u potpunosti bio realizovan mora da bude usvojen u Skupštini. Kada je u pitanju programsko budžetiranje, novina je da je Vlada ove godine, po prvi put, krenula sa implementacijom Budžeta za 2021. godinu, u dijelu koji se tiče prograskog budžetiranja. Ministarstvo finansija i socijalnog staranja je više puta u javosti govorilo da je ovo dobar početak i da će se usavršavati. Što se tiče pitanja kapaciteta državne uprave, u dijelu implementacije rodno odgovornog budžetiranja, ministar je podsjetio da je u uvodnom izlaganju istakao tri segmenta. Prvi segment tiče se uvođenja rodne integracije u javnim politikama. Govoreći o ovom segment u uvodom izlaganju istakao je rodnu dimenziju u dijelu uputstava u pripremi procjene analize uticaja odluka i propisa na lokalnom i na centralnom nivou. Takođe, već je govorio o unaprijeđenju kapaciteta u državnoj upravi i da je Ministarstvo ekonomskog razvoja jedno od pet pilot ministarstava za 2021. godinu, i da je pod platformom Savjeta za konkurentnost, pokrenut dijalog za rodno odgovorno budžetiranje, sa relevantnim akterima. Takođe, već je govorio o unaprijeđenju podataka kada je u pitanju rodna dimenzija. U osvrtu na Izvještaj Evropske komisije, dao je pojašnjenje da Izvještaj EK obuhvata vremenski period jun 2020. - jun 2021. godine tj. prvih šest mjeseci prethodne Vlade i prvih šest mjeseci nove Vlade. Mnoge tehničke stvari, sistemske, zakonske itd. Vlada je uradila u trećem kvartalu i te aktivnosti nijesu obuhvaćene ovim Izvještajem, između ostalog, Strategija ženskog preduzetništva, Fond za inovacije, podzakonski akti itd. za koje je EK u Izvještaju dala preporuku da Vlada treba da uradi. Upravo iz tog razloga će izvještaj za narednu godinu koji bude obuhvatio period od juna 2021. do juna 2022. godine, u punom smislu obuhvatiti sve ono što je nova Vlada uradila. Takođe, u datom odgovoru po pitanju diskriminacije, ponovio je da se najveća nejednakost primjećuje u oblasti vlasništva nad imovinom gdje su žene u Crnoj Gori vlasnice samo 5% kuća i 10% zemlje, i u tom smislu nedostatak kolaterala je velika prepreka u poslovanju žena preduzetnica i očekuje da će Kreditno-garantni fond biti od suštinske važnosti da unaprijedi taj sektor.

Dr Branislav Radulović, član Senata Državne revizorske institucije je ukazao na potrebu sistemskog pristupa rodno odgovornom budžetiranju. Podsjetio je da je, u skladu sa Agendom Ujedinjenih nacija za 2030. godinu koja prepoznaje rodnu ravnopravnost kao jedan od 17 definisanih ciljeva, Crna Gora donijela Nacionalnu Strategiju održivog razvoja i utvrdila podciljeve u oblasti rodne ravnopravnosti. Zakonom o rodnoj ravnopravnosti, čl. 21 i 22 utvrđuje se obaveza postojanja Akcionog plana za postizanje rodne ravnopravnosti, čija je izrada i praćenje primjene u nadležnosti Ministarstva pravde, ljudskih i manjinskih prava. Ukazao je na potrebu da se, u cilju sagledavanja potrebnih sredstava za realizaciju plana i kontrole njihovog utroška, u što skorijem roku dobije novi Akcioni plan koji će definisati ciljeve i aktivnosti u narednom trogodišnjem ciklusu (2022-2025). Bez ovog strateškog dokumenta pristup je parcijalni i ne može pomoći izvršnoj vlasti da predloži budžet, Skupštini da ga kvalitetno usvoji, niti Državnoj revizorskoj instituciji da kvalitetno izvrši kontrolu primjene programa i podnese izvještaj. Najavio je da će DRI, shodno planu revizija za naredni period, predložiti reviziju uspjeha/performansi u dijelu sprovođenja politika za rodnu ravnopravnost u Crnoj Gori. Posebna pažnja u sprovođenju revizije će biti posvećena rodno odgovornom budžetiranju u pet ministarstava (u oblasti poljoprivrede, preduzetništva, rada i zapošljavanja i prosvjete). Po izvršenoj reviziji DRI će informisati Skupštinu Crne Gore i subjekte revizije o efektima sprovedenih politika i opredijeljenim sredstvima za njihovu realizaciju. Informisao je da se, cijeneći značaj teme, DRI odlučila i za reviziju uspješnosti sprovođenja Nacionalnog programa za rano otkrivanje raka dojke. Ukazao je na globalni strateški pristup pitanju rodne ravnopravnosti koji obuhvata i prava žena i djevojčica, a koji bi trebalo da Crna Gora integriše u svoje programe. Osvrnuo se na činjenicu da je u okviru procesa pristupanja EU od 169 generalnih ciljeva, 109 ušlo u ciljeve pridruživanja Crne Gore EU. Podsjetio je da Indeks rodne ravnopravnosti za Crnu Goru za 2020. iznosi 55, što je 12 poena ispod prosjeka u EU koji iznosi 67,4 i uglavnom se odnosi na političko i društveno učešće žena, te najavio da će ovo biti predmet revizije performansi DRI u narednom periodu. Kada je u pitanju ekonomska

nejednakost, DRI će kroz postojeće parametre, na osnovu odobrenog budžeta, analizirati da li je došlo do poboljšanja u dijelu unaprijed definisanih indikatora, što će obezbijediti postojanje mjernih mehanizama za ocjenu kvaliteta. Naglasio je da rodno odgovorno budžetiranje ne predstavlja izradu posebnih budžeta za muškarce i za žene i ocijenio da se ne može očekivati njegova potpuna primjena u narednom budžetu, već da će za to biti potrebno više od jednog budžetskog ciklusa. Takođe, podsjetio je na potrebu opreznog tumačenja statističkih podataka, koji često mogu pružiti varljivu sliku o položaju žena u određenim institucijama. Ukazujući na značaj rodno senzitivnog jezika, rodno odgovornog budžetiranja i rodno odgovornih politika najavio je da će DRI ove oblasti uzeti kao prioritete u svojim aktivnostima. Preporučio je da se poveća broj kontrolnih saslušanja na ovu temu i pozvao Odbor za rodnu ravnopravnost da predloži DRI teme koje bi mogle biti predmet revizije. Uz osvrt na najavu formiranja Kreditnog garatnog fonda, a imajući u vidu da su aktivnosti u početnoj fazi i da je potrebno vrijeme kako bi se pokazali prvi efekti njegovog rada, ocijenio je da je trenutno rano za vršenje revizije, te da bi se po sugestiji Odbora za rodnu ravnopravnost finansijska revizija mogla razmotriti u nekom od narednih ciklusa.

Ministarka prosvjete, nauke, kulture i sporta Vesna Bratić, se saglasila sa konstatacijom da je rodna nejednakost i dalje prisutna u određenim segmentima društva, poput nejednakih zarada na tržištu rada i nedovoljnog učešća žena u upravljačkim strukturama i visokim menadžerskim pozicijama. Informisala je Odbor da je Ministarstvo prosvjete, nauke, kulture i sporta u prethodnom periodu sprovelo analize koje su imale za cilj praćenje kvantitativnog učešća dječaka i djevojčica u obrazovnom sistemu, počev od prvog nivoa obrazovanja i prateći njihovo dalje napredovanje. Izrazila je namjeru Ministarstva da u narednom periodu nastavi intenzivnu komunikaciju sa resornim ministarstvima u cilju pronalaženja mehanizama koji će omogućiti sistemski pristup pitanju rodno odgovornog budžetiranja, sa aspekta nadležnosti Ministarstva. Saglasila se sa konstatacijom da češće prisustvo ministara/ki sjednicama skupštinskih odbora može doprinijeti konstruktivnijem djelovanju u pravcu kreiranja rodno odgovornih politika.

Državna sekretarka u Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta, Milica Kadović, saopštila je da dostupni statistički podaci pokazuju da je od ukupnog broja djece u predškolskom uzrastu 52% dječaka i 48% djevojčica. U osnovnim školama je 52,11% dječaka i 47,89% djevojčica, dok je u srednjim školama 50,73% dječaka i 49,26% djevojčica. Podaci o završenoj školi ukazuju da srednju školu završava 98% djevojčica i 93,83% dječaka, osnovne studije na fakultetima 96,7% žena i 43,3% muškaraca, dok postdiplomske studije završava oko 55,8% žena i 54,2% muškaraca. Podaci ukazuju da žene kroz školovanje postižu mnogo bolje rezultate od muškaraca. *U resoru prosvjete* od ukupnog broja zaposlenih 75% su žene, dok taj broj značajno opada na rukovodećim pozicijama: u predškolskom obrazovanju je 94,5% žena; u osnovnom obrazovanju 53,4%, dok je u srednjem obrazovanju 52,2% žena. Kada je u pitanju nastavni kadar podaci su sljedeći: u vrtićima je 99,5% zaposlenih žena, u osnovnom obrazovanju je 78,2% zaposlenih žena, dok je u srednjem obrazovanju 65,09% žena. *U resoru nauke*, izuzev oblasti STEM zanimanja, bilježi se veliki procenat žena. Tako u starosnoj dobi od 25 do 64 godine ima mnogo više istraživačica nego istraživača, dok je istraživača više u grupi starijoj od 65 godina. Kada je u pitanju zaposlenost istraživača (lica koja istovremeno rade i bave se istraživanjem) ukupno je 241 žena i 228 muškaraca. Afirmacija žena u nauci vrši se kroz trogodišnji program sufinansiranja nacionalnih naučnoistraživačkih djelatnosti i jednogodišnjih konkursa za sufinansiranje naučnoistraživačke djelatnosti. Najavila je da će u drugoj polovini novembra t.g. biti potpisan ugovor za projekat Horizon Europe za period 2021 - 2028 godine, u iznosu oko 95 milijardi eura, gdje će se kroz projektne aktivnosti afirmisati učešće žena u nauci. Najavila je formiranje posebne projektne kancelarije u okviru Ministarstva, koja će pružiti podršku svima prilikom apliciranja ka međunarodnim fondovima za sve ustanove u okviru nadležnosti ministarstva, i kroz njen rad afirmisati veće učešće žena u procesu apliciranja i promociju njihovog rada. *Kada je u pitanju oblast kulture*, Nacionalnom strategijom za postizanje rodne ravnopravnosti za period 2021 - 2025 predviđeno je da se do kraja tekuće godine prikupe podaci iz ove oblasti. Takođe, saopštila je da se afirmacija žena u kulturi vrši i putem konkursa za promociju kulturnog umjetničkog stvaralaštva. Istakla je da se planira nastavak aktivnosti na realizaciji projekta Muzej žena, u saradnji sa NVO Nova. Planirano je da muzej bude smješten u Djevojačkom institutu carice Marije Aleksandrovne na Cetinju, koji

je važećim pravnim aktima prepoznat kao prostor namijenjen afirmaciji ženskog stvaralaštva u Crnoj Gori. Takođe, u okviru Filmskog centra sprovodi se projekat Krug (engl. Circle), kao posebna platforma za promociju ženskog stvaralaštva u oblasti filmske umjetnosti.

Predsjednik Uprave za sport i mlade u Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta Marko Begović, saopštio je da istraživanja sprovedena u periodu 2010-2014. godine, pokazuju da je 30% sportistkinja u sistemu sporta, 5,9% žena na pozicijama odlučivanja, 8,8% trenera, i svega četvrtina zdravstvenih radnica u sistemu sporta. Kao jednu od glavnih prepreka većem učešću žena na pozicijama odlučivanja u oblasti sporta identifikovao je njegovu anahronu i vertikalnu ustrojenost. Kao jedan od problema istakao je prikupljanje podataka od strane sportskih organizacija. Naglasio je da je potrebno obnoviti istraživanje koje je rađeno u saradnji sa američkom Fondacijom za ženski sport (Women's Sports Foundation) i nekoliko američkih univerziteta. Posebno je istakao značaj istraživanja rodno zasnovanog nasilja u sportu kao i istraživanje koje je sprovedeno u periodu od 2016-2017 na nivou 28 članica EU. Predlog Uprave za sport i mlade za 2022. je sprovođenje posebnih programa stručnog osposobljavanja i usavršavanja sportistkinja, kako bi ostale u sistemu sporta nakon sportske karijere. Takođe, u njihovom razvoju neophodno je raditi na razvijanju dvojnih karijera kako bi se omogućilo da studiraju i da rade istovremeno. Istakao je da se planira donošenje novog Zakona o sportu i saopštio da će renomirani eksperti biti uključeni u probnoj analizi pravnih propisa u oblasti sporta. Kroz donošenje novog Pravilnika o sufinansiranju novih sportskih subjekata, biće uveden sistem kvota koji će omogućiti veći broj žena na pozicijama odlučivanja u sportskim organizacijama. U radu Komisije i radnih tijela Uprave za sport i mlade, prethodnih mjeseci, postignut je rodni balans. Očekivani efekti ovih mjera uključivaće punu primjenu principa dobre uprave, koja uključuje indikatore rodnog balansa. Takođe, istakao je da je Rodni balans u sistemu sporta sveden na minimum 40% odlučivanja do 2025.

Poslanica Jovanka Laličić, *postavila je pitanje* - koliki je udio žena među direktorima/cama i pomoćnicima/ama direktora koji/e su smijenjeni u prethodnom periodu u obrazovnim ustanovama u Crnoj Gori.

U datom odgovoru prof.dr Vesna Bratić, ministarka prosvjete, nauke, kulture i sporta, saopštila je da je od 250 direktora/ica u javnim obrazovnim ustanovama bez posla ostalo 25, dio njih nije ispunjavao propisane zakonske uslove da se vrati u nastavu ili nije ispunjena potrebna norma časova što će se pokušati regulisati u narednom periodu, dok je jedan broj lica odbio ponuđena mjesta. O traženim podacima, Ministarstvo će pisanim putem obavijestiti Odbor.

Predsjednica Odbora Božena Jelušić, izrazila je zabrinutost zbog iznijetih podataka koji ukazuju na znatno veći broj dječaka u odnosu na djevojčice na svim nivoima obrazovanja. Konstatovala je da navedeni podaci jasno ukazuju na praksu selektivnih abortusa u Crnoj Gori i poručila da se moraju definisati mjere i sredstva kojim bi se ovakva praksa spriječila i iskorijenila. Podsjetila je na aktivnosti Odbora za rodnu ravnopravnost, koje su rezultirale izmjenom zakonskih rješenja kojima se garantuje ravnopravno učešće žena na menadžmentskim pozicijama u prosvjeti, a čija je primjena u praksi dovela do povećanja procenta žena na ovim pozicijama. Najavila je da je u pripremi Predlog izmjena i dopuna Zakona o opštem obrazovanju, kojim će se predvidjeti da direktore/ice obrazovnih institucija biraju školski odbori.

Predsjednica Božena Jelušić, postavila je sljedeća pitanja - da li je moguće, kroz dodatnu alokaciju radnika/ca, u školama obezbijediti cjelodnevni boravak za djecu u školama. Ocijenila je da je u pitanju servis koji je neophodan kako bi se povećao procenat aktivne ženske radne snage na tržištu, smanjilo finansijsko opterećenje porodica usljed potrebe plaćanja usluga čuvanja djece i promijenio odnos između plaćenih i neplaćenih poslova; koliki je broj djevojčica sa invaliditetom koje su uključene u obrazovni sistem.

Prof.dr Vesna Bratić, je uz osvrt na pitanje izbora rukovodećeg kadra u obrazovnim ustanovama, najavila da je u planu decentralizacija sistema odlučivanja na univerzitetskom nivou, prilikom izbora dekana i rektora.

U datom odgovoru na pitanja predsjednice Odbora, državna sekretarka u Ministarstvu prosvjete, nauke, kulture i sporta, Milica Kadović je saopštila da za uvođenje cjelodnevnog boravka u školama problem predstavlja nedostatak prostornih kapaciteta, posebno u sjevernoj regiji Crne Gore i ruralnim područjima. Planirano je da, do početka sljedećeg budžetskog ciklusa, radni tim Ministarstva u saradnji sa arhitektama posjeti sve obrazovne ustanove kako bi se utvrdilo trenutno stanje, kojim objektima i u kojoj mjeri je potrebna rekonstrukcija, kako bi odgovorili potrebama cjelodnevnog boravka. Takođe, radiće se na obezbjeđenju potrebnih sredstava za realizaciju planiranih aktivnosti.

Članica Odbora Jelena Božović, je podsjetila da je primjena rodno odgovornog budžetiranja inicirana 2011. godine, dok je obaveza primjene utvrđena 2015. godine, te da se tek tokom 2021. godine ova tema intenzivnije počela razmatrati kroz rad Odbora za rodnu ravnopravnost. Saglasila se sa konstatacijom da nije moguće u potpunosti sprovesti rodno odgovorno budžetiranje u predstojećem budžetskom ciklusu. Ističući značaj koraka koji su napravljeni u cilju pokretanja procesa orodnjavanja budžeta, smatra da je potrebno konstruktivno djelovanje svih aktera i pružanje konkretnih predloga kako postupak orodnjavanja budžeta učiniti što efikasnijim.

Članica Odbora Danijela Đurović se saglasila sa konstatacijom da će cjelodnevni boravak u obrazovnim ustanovama pružiti potreban sistem podrške ženama i omogućiti im da se lakše odluče na radno angažovanje, posebno kada su u pitanju porodice sa jednim roditeljem. Predložila je da Ministarstvo sprovede anketu o postojanju interesovanja roditelja za uspostavljanje sistema podrške u svim obrazovnim institucijama, a kako bi se dobila procjena broja djece koja će biti korisnici ovog servisa. Ovi podaci će pomoći sagledavanju usklađenosti prostornih kapaciteta obrazovnih ustanova sa realnim potrebama, koje se mogu razlikovati u odnosu na regiju u kojoj se nalaze (ruralna ili urbana područja). Mišljenja je da bi bilo značajno sagledati i pitanje usklađivanja radnog vremena predškolskih ustanova i osnovnih škola sa radom državnih institucija na centralnom i lokalnom nivou, kako bi se moglo odgovoriti potrebama organizacije privatnog i poslovnog života roditelja i potrebama djece.

Državna revizorka-rukovoditeljka Odjeljenja za razvoj i vršenje revizije uspjeha u Državnoj revizorskoj instituciji Jadranka Delibašić, je konstatujući da Crnu Goru očekuju izazovi u dijelu implementacije aktivnosti u oblasti rodne ravnopravnosti, a imajući u vidu ograničenost kapaciteta za njihovo sprovođenje, informisala učesnike/ce sjednice da će Državna revizorska institucija nakon završetka postupka revizije izraditi niz preporuka radi unaprjeđenja sprovođenja politika u oblasti rodne ravnopravnosti. Nakon identifikacije mjera preduzetih od strane Vlade, ispitaće da li su iste dizajnirane adekvatno, i da li se implementiraju na adekvatan način.

Osvrćući se na pitanje selektivnih abortusa, **članica Odbora Tamara Vujović** ukazala je na činjenicu da se u Nacionalnoj strategiji za rodnu ravnopravnost konstatuje da je Crna Gora u statistikama Ujedinjenih nacija prepoznata kao jedna od četiri države u kojoj postoji značajan disbalans između broja rođene muške i ženske djece. Takođe, nedavno sprovedeno regionalno istraživanje je pokazalo da je taj podatak za Crnu Goru 109 rođenih dječaka na 100 rođenih djevojčica. Sugerisala je da je potrebno oprezno tumačiti statističke podatke, kako bi se izbjeglo njihovo neadekvatno tumačenje, te da je potrebno od relevantnih institucija zatražiti pojašnjenje o navedenom statističkom odnosu.

Kada je u pitanju rodno odgovorno budžetiranje ocijenila je da je postojeći pristup temi širok, i da je neophodno odrediti prioritetne ciljeve i aktivnosti za svako ministarstvo, čija realizacija može dovesti do postizanja efikasnijih rezultata u oblasti rodne ravnopravnosti. Uz osvrt na izneseni podatak o učešću žena i djevojčica u sportu, *postavila je pitanje-* koji sportovi imaju ravnopravnu finansijsku podršku u muškim i ženskim selekcijama, i da li je vršena analiza utroška sredstava koja su od strane Svjetske fudbalske federacije opredijeljena za razvoj ženskog fudbala, kako u nivou učešća u sportu, tako i u nivou opredijeljenih sredstava.

U datom odgovoru Marko Begović, predsjednik Uprave za sport i mlade, saopštio je da se iznijeti podaci u oblasti sporta odnose na period 2010-2014. godine, te da je neophodno ponoviti istraživanje kako bi se dobili podaci koji oslikavaju trenutno stanje, kao i da se u praksi suočavaju sa poteškoćama u prikupljanju preciznih statističkih podataka od postojećih saveza. Takođe, saopštio je da rodni balans postoji u rukometnom sportu, dok nisku zastupljenost žena bilježe sportovi poput fudbala, džudoa, rvanja

i dr. Što se tiče finansiranja fudbalskih klubova, naglasio je da je u toku sprovođenje istraživanja koje će obuhvatiti i analizu pravnog i sistema finansiranja u sportu za protekli četvorogodišnji period. Ukazao je na činjenicu da, zbog postupka finansiranja koji je uveden nakon usvajanja novog Zakona o sportu 2018. godine, a kojim se sredstva kumulativno dodjeljuju savezima, Ministarstvo ne posjeduje konkretne podatke o raspodjeli i utrošku sredstava za ženski fudbal. Izrazio je očekivanje da će novi podaci biti dostupni do kraja novembra t.g., nakon čega će se pristupiti izradi predloga izmjena i dopuna Zakona o sportu i nove strategije.

Programska menadžerka Udruženja mladih sa hendikepom, Andela Radovanović, je podsjetila da je u osnovnom obrazovanju u 2019. i 2020. školskoj godini bilo 366 djevojčica i 672 dječaka sa invaliditetom. U srednjem obrazovanju je bilo 158 djevojčica sa invaliditetom, dok je taj broj za dječake iznosio 246. Prema podacima UMHCg na univerzitetskom nivou je uključeno 129 studenata i studentkinja sa invaliditetom, od čega je oko 80% žena. Sugerisala je da je u planiranju narednih mjera potrebno prepoznati veliku razliku između broja djece sa invaliditetom i njihovog uključanja u sistem obrazovanja. Jedan od načina kako se ovi izazovi mogu prepoznati i uticati na povećanje obuhvata djevojčica sa invaliditetom obrazovnim sistemom, jeste revizija Strategije inkluzivnog obrazovanja kojom bi se osmislile adekvatne mjere za njihovu inkluziju, kako u obrazovni sistem tako i druge društvene sfere poput kulture i sporta. Kada je u pitanju najavljena analiza prostornih kapaciteta obrazovnih ustanova, sugerisala je i da se izvrši provjera dostupnosti tih ustanova licima sa invaliditetom. Prema analizi Udruženja mladih sa hendikepom Crne Gore, 2019. godine, od 23 obuhvaćene škole 22 su bile apsolutno ili većim dijelom nepristupačne, dok je samo jedna škola bila djelimično pristupačna. Osvrnula se i na pitanje selektivnih abortusa koje se osim roda može dovesti u vezu i sa potencijalnim invaliditetom djeteta.

Nakon diskusije, predložene su sljedeće ocjene i stavovi:

1. Odbor za rodnu ravnopravnost izražava nezadovoljstvo zbog neprisustva dva od pozvanih pet ministara/ki na Konsultativnom saslušanju i ocjenjuje da je direktna komunikacija članova/ica Odbora sa ministrima/kama kao nosiocima javnih politika i donosiocima odluka od velikog značaja za vršenje kontrolne uloge Skupštine. Odbor poziva resorne ministre i ministarke u Vladi Crne Gore da u narednom periodu uzmu aktivnije učešće u radu Odbora za rodnu ravnopravnost, kako bi se dao što veći doprinos kreiranju rodno odgovornih politika koje odgovaraju realnim potrebama građana i građanki Crne Gore;
2. Odbor konstatuje da se u izlaganjima ministara/ki i predstavnika/ca ministarstava mogu prepoznati početni koraci u orodnjavanju budžetskog procesa, a koji se ogledaju u postojećoj analizi položaja žena i muškaraca u crnogorskom društvu i dostupnim statističkim pokazateljima koji jasno ukazuju na ključne nejednakosti i oblasti u kojim postoji rodno zasnovana diskriminacija. S tim u vezi, Odbor predlaže ministarstvima da kreiraju rodno odgovorne politike, aktivnosti i mjere koje će pružiti adekvatan odgovor na prepoznate nejednakosti, uz jasno definisane indikatore za praćenje njihove primjene i postignute rezultate;
3. Odbor predlaže da ministarstva izvrše procjenu usklađenosti opredijeljenih (planiranih) budžetskih sredstava za 2022. godinu sa stvarnim potrebama za realizaciju aktivnosti i mjera iz tačke 2, i da predloge i sugestije za usklađivanje budžetskih sredstava stvarnim potrebama prosljede resornom Ministarstvu finansija i socijalnog staranja, kako bi se omogućilo orodnjavanje budžetskog procesa;
4. Odbor ocjenjuje da je neophodno kontinuirano pratiti potrošnju budžetskih sredstava kroz praćenje rodno definisanih indikatora, kako bi se prepoznali programi koji su imali pozitivne efekte na život i razvoj žena i djevojčica, ali i identifikovale dalje potrebne aktivnosti.
5. Odbor poziva Državnu revizorsku instituciju da saglasno Ustavu, kao vrhovni organ državne revizije u Crnoj Gori, u okviru Plana aktivnosti za vršenje revizija u 2022. godini uvrsti i reviziju iz oblasti rodne ravnopravnosti, po mogućnosti usmjerenu ka ocjeni efekata uvođenja rodno odgovornog budžetiranja.

Predsjednica Odbora Božena Jelušić, je konstatovala da će Odbor, u skladu sa članom 73 stav 5 Poslovnika Skupštine Crne Gore, pripremiti Izvještaj sa konsultativnog saslušanja sa predloženim ocjenama i stavovima, o kojima će se članovi/ce Odbora izjasniti na narednoj sjednici, nakon čega će biti dostavljen ministarstvima na dalju realizaciju.

Nakon završenog rada po utvrđenoj tački dnevnog reda, Odbor je jednoglasno usvojio Zapisnik sa 10. sjednice Odbora.

Sjednica je završena u 14 sati i 20 minuta.

SEKRETARKA ODBORA
Snežana Grupković,s.r.

PREDSJEDNICA ODBORA
Božena Jelušić,s.r.